

A. Alper AKÇAM

AH GÜZEL İNSANIM BENİM

YOLCULUĞUM SANADIR!

“Bütün bu yolculuklar geçmişini yeniden yaşamak için mi?” diye sordu bu noktada Han. Şöyle de sorabilirdi aslında: ‘Bütün bu yolculuklar geleceğini yeniden bulmak için mi?’ Şöyle cevap verdi Marco: ‘Başka yer, negatif bir aynadır. Yolcu sahip olduğu tenhayı tanır, sahip olmadığı ve olmayacağı kalabalığı keşfederek.’”

İtalo Calvino, Görünmez Kentler

“İlk filologlar ve ilk dilbilimciler her zaman ve her yerde rahiplerdi. Kutsal yazıları ya da sözlü geleneği, sıradan halk açısından şu ya da bu ölçüde yabancı ve kavranılmaz bir dilde olmayan bir ulusa tarihte rastlanmamıştır. Kutsal sözcüklerin gizeminin şifresini çözmek rahip-filologlardan beklenen bir görevdi.” (Voloşinov, Dil İncelemesinde Sosyolojik Yöntemin Temel Sorunları, s. 130)

Aralık 2005... *“Bir ulus yalnızca kendi anadilini bilseydi, bu ulus açısından söz yalnızca ulusun hayatına ait yerli sözle çakışsaydı; hiçbir gizemli, yabancı söz, yabancı bir dilden hiçbir yabancı sözcük görüş alanına girmeseydi, böyle bir ulus bu felsefe birimlerine benzer hiçbir şey yaratamazdı.(...) Aslına bakılırsa, medeniyet, kültür, din ve politik örgütlenmeyi doğuran yabancı sözcüktür (örneğin, Sümerlilerin Babilli Samiler karşısında, Japhitlerin Helenler karşısında, Roma’nın ve Hıristiyanlığın barbarlar karşısında, Bizans’ın İskandinavlar, Güneyli Slav kabilelerinin Doğulu Slavlar karşısında [Bizans ve İslam Medeniyeti’nin göçebe Türk ve Moğol boyları karşısında – bizim notumuz-], vb. oynadıkları rol). Sahneye her zaman yabancı silahlı kuvvetin ve örgütlenmenin zoruyla giren ya da eski ve bir zamanlar güçlü olan bir kültürü işgal etmesine rağmen ideolojik bilinci canlılığını*

yitirmiş bu kültürün cazibesine kapılan yeni ulusun sahnede hazır bulduğu yabancı sözcüğün göz alıcı örgütleyici rolü; yabancı sözcüğün oynadığı bu rol ulusların tarihsel bilincinin derinliklerinde otorite fikriyle, iktidar fikriyle, kutsallık fikriyle bir araya gelmiş ve sözcük hakkındaki bu nosyonların her şeyden önce yabancı sözcüğe yönelmesini zorla kabul ettirmiştir.” (Voloşinov, Dil İncelemesinde Sosyolojik Yöntemin Temel Sorunları, s. 130- 131-132)

Birbirine çok yakın Erzurum’la Kars, Ardahan, Artvin arasındaki yaşam ayrımları, kadının toplumdaki yeri bakımından arada bir uçurumun varlığı... Erzurum’un eski antika uygarlıkların ticaret yolu üzerinde bulunuşu, bezirgân medeniyete erken geçişle ilgisi var mı bu durumun? Otuz yıl önce Ardahan’da birbiriyle kıyasıya tartışan, hatta kavga eden devrimci grup temsilcilerine sorduğun ve yanıtını alamadığın soru...

Aralık 2005... Edward W. Said, Şarkiyatçılık adlı yapıtına eski başbakan, kıdemli milletvekili, eski İrlanda İşleri Bakanı, eski İskoçya bakanı, pek çok denizaşırı bunalımın, değişimin duayeni olmanın verdiği yetkeyle davranan Arthur James Balfour’un Avam Kamarası’ndaki 13 Haziran 1910 günkü konuşmasıyla girer: *“Her şeyden önce olgulara bakın. Batılı uluslar, tarihte ortaya çıkar çıkmaz,... kendilerine özgü erdemleri edinip ... kendi kendilerini yönetme yetilerinin ilk ilkelerini... sergilediler... Genel deyişle ‘Doğu’daki Şarklıların tüm tarihine bir göz atın, kendi kendini yönetmenin izine rastlayamazsınız. Tüm önemli yüzyılları (pek önemli yüzyıllardı bunlar), zorbalık altında, mutlakiyetçi yönetimler altında geçti.”* (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s.43).

ABD’de 1946 yılında kurulmuş Ortadoğu Enstitüsü görevlilerinden Harold Lasswell’in propagandacıya yönelik önerileri ilginçtir. Kitlelerin ne düşündüğü değil, düşüncelerinin hangi şekle sokulacağı düşünülmelidir! *“Kitlesele eylem gerektiren ayarlamalar söz konusu olduğunda propagandacının görevi, hem benimsenmeyi hem de uyarlanmayı kolaylaştırmak için çifte bir işleve hizmet eden hedef simgeler geliştirmektir. Simgeler, kendiliğinden kabullenmeyi teşvik etmelidir.”* (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, s.

306). Hem tüm Ortadoğu'da hem Türkiye'de siyasal ayrılıklara, tartışmalara ve iktidar yürüyüşlerine hedef olmuş kimi simgelerin kendiliğinden doğduğunu, her geçen gün artan dinsel kabarmanın doğal bir kültürel gelişme olduğunu kim söyleyebilir?

Tektipleştirilen Anadolu, dinci söylemlere giderek daha çok sahiplenmeye çalışan çalışan siyasi partiler... Kırıkkale Lisesi'nde 1964 yılı öğretmeninin olmuş barış gönüllüsü Amerikalı'nın bu tabloda ne kadar yeri var, onu düşünüyorsun? Maraş, Çorum, Sivas olayları içsel bir gerilimin sonucu muydu?

Aralık 2005... İngilizler'in Mısır'da oldukları bir dönemde Lord Belfour'un yaptığı konuşma, yalnızca İngiliz politikasına ait bir yansıma olarak görülmemeli.

Napolyon'un Mısır seferi sırasında El – Ezher Üniversitesi'nde hocalık yapan altmış kişiye ordu şeref madalyası verilmesi, her konuşmasının Kuran Arapçası ile Mısır'ın en uzak noktasına kadar ulaştırılmış olması, Fransız bilim adamlarının hazırladıkları yirmi üç ciltlik Mısır'ın Tasviri de başka bir Batı ülkenin Doğu politikasının ürünleri.

Said, Harry Magdoff'un Kolonyalizm adlı yapıtından Ansiklopedia Britanica'nın yaptığı bir alıntıyı veriyor: "1815'ten 1914'e değin, doğrudan doğruya Avrupa yönetimindeki sömürgelerin kapladığı alan, yeryüzünün yaklaşık yüzde 35'inden yüzde 85'ine çıktı" (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s. 50).

Aralık 2005... Şarkiyatçı politikalar içinde dilbilimle ilgili çalışmaların çok önemli bir yer tuttuğuysa çok açıktır. Eski Doğu dilleri ve özellikle papirüsler üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemlerin F. Saussure'ın yapısalcı bakış açısına kaynaklık etmiş olmadığı söylenebilir mi? Rasyonel aklın tarih olmuş eski dillere yönelmiş ilgisi bir yandan Saussurcu dil kuramının, yapısalcılığın mimari olurken, bir yandan da etki alanında kalmış canlı diller ve kültürlerin geleceğiyle ilgili kararlar almaya, onları kendi şifrelerince yapılandırmaya uğratacağını bir ders olarak tarihin kendi içinden çekip çıkarmak oldukça zor.

Yabancı bir coğrafyanın çağrısı, günün birinde masum bir merakı giderme ve serüven arayışının sınırlarını taşıp rasyonel aklın kazanç ve insanlık karşıtı eylem alanlarını yaratacağını kim bilebilirdi ki?

1805'ten 1811'e kadar Fransız dışişlerinde ücretsiz olarak çalışmış ilk büyük dilbilim kökenli araştırmacı Silvestre de Sacy'nin ilk işi Napolyon'un Rus Ortodoksluğuna karşı "Müslüman fanatizmi"nin kışkırtılabileceği umudunu içeren 1806 Manifestosu'nu çevirmek olmuştur. (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s. 134).

Bu çeviri 1830'da Fransızlar Cezayir'i işgal ettiğinde orada dağıtılacaktır. Modern Şarkiyatçılığın kurucularından sayılan Sacy, 1822'de kurulan Asya Derneği'nin de başkanı olacaktır. Üç ciltlik bir "Arap Yazını Seçkisi"nden başka aralarında Genel Bilgisi İlkeleri ve Arapça incelemesi, Dürzi diliyle, Şark paralarıyla, Arap şiiriyle ilgili çalışmaları olan Sacy'nin yazılarında önce yitik olanı bulup belirlemek, sonra da bunu elde etmek, dönüştürmek kuralı işliyordu. Zaman içinde Şark'ın kendisi Şarkiyatçının ondan ürettiğinden daha önemsiz bir duruma gelecek ve Edward W. Said'in deyişiyle, Şark gerçekliği, Batı'dan yazılmış metinlere dönüşecekti.

Dünya üzerindeki adaletsiz egemenliklerini sürdürmek, daha da pekiştirmek için Hazreti Ömer'in adaletini kullanacak adamlar!

Bu tablo, Dostoyevski'nin sosyalistler karşısındaki sözlerini de akla getirmiyor mu?

"Sosyalistlerle girdiği polemikte öne sürdüğü temel fikirlerinden biri tam da insanın, üzerinde katı hesaplamalar yapılabilecek nihai ve tanımlı bir nicelik olmadığı fikridir; insan özgürdür ve bu nedenle kendisine dayatılabilecek her türlü düzenleyici normu çiğneyebilir."

(M. Bahtin, Dostoyevski Poetikasının Sorunları, Çeviren Cem Soydemir, Metis Eleştiri, 1. Basım Eylül 2004). Yeraltından Notlar'ın ideolog kahramanı hem yazarının sosyalistlere yönelttiği eleştiriye söylemine katmakta, hem Şarkiyatçı Batı'nın kendi yarattığı İslamcı terörün hedefi olacağı çok sonraki günlerin haberini vermektedir

sanki: “Bence insan yaşamının bütün amacı, piyano tuşu değil, insan olduğunu kanıtlamaktır.” F. Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Çeviren Serpil Demirci, Öteki Yayınevi, 1. Baskı 1996)

Aralık 2005... Balfour’un konuşması arasında geçen bir sözce, Batının tüm Şarkiyatçı politikalarının ruhunu da gözler önüne serer. “Uygun yöntem, Şarklının sınırlarını anlamak, ‘bağımlı ırkın halinden hoşnutluğunda, yönetenler ile yönetilenler arasında daha değerli ve –umudur ki- daha güçlü bir birleştirici bağ bulmaya çalışmaktır” Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s.46). Bu bağın dinsel inançlar ve simgelerle donatılmış olması ilk akla gelenlerden birisiydi elbette... 2 Temmuz 1798’de İskenderiye halkının karşısında konuşan Napolyon, “biz gerçek Müslümanlarız” diyordu Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çev. Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s. 91).

Aralık 2005... İkinci Şarkiyatçı kuşağın temsilcisi olan Ernest Renan resmi Şarkiyatçı yöntemi güçlendirdi, kavrayış biçimlerini dizgeleştirdi, düşünsel ve nesnel kurumlarını oluşturmaya çalıştı. 1848’de yazılan ama 1890’a kadar yayınlanmayan Bilimin Geleceği adlı yapıtında “modern düşüncenin kurucuları filologlardır” der Renan. Modern düşüncenin filolojiyle birlikte aynı gün kurulan akılcılık, eleştirelilik, liberalizm olduğunu söyler. Renan’ın dilbilim çalışmalarının temelinde, ırkların eşitsizliğini, azınlığın çoğunluk üzerindeki zorunlu egemenliğini, antidemokratik bir toplum yasası olarak görüp kabullenmiş bir uzman sesi olduğunu söyler Said (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s. 144). Dil ine din arasında zaman zaman koşutluklar da kuran Renan, Hint – Avrupa dillerinde organik, biyolojik olarak üretken bir süreç tanımlarken Sami dilinde inorganik, özce üretken olmayan bir süreç tanımlar! Sami dillerinin kendini yeniden üretme kapasitesine sahip olmadığını açıklar. Başka bir deyişle, Sami dili yaşayan bir dil olmadığından Samiler canlı yaratıklar olmadıklarını söylemeye çalışır Renan. Tarih ve tarihteki mücadelelerin yerine Renan’ın filoloji laboratuvarı geçmiştir artık...

Güstav Flaubert'in Bilirbilmezler'deki coşkulu kahramanı Bouvard'ın söyleminde dile gelen insancılığı, "insanlığın iki biçimi" ayrıştırmasıyla çağının Şarkiyatçı düşünce izlerini taşıyor olsa da kutsamanın büyük anlamı olduğu inancındayız: *"Modern insan ilerliyor, Avrupa Asya'dan tekrar doğacak. Uygarlığın Şark'tan Garp'a ilerlemesi tarihin yasası... insanlığın iki biçimi birbirine kenetlenecektir sonunda"* (Gustave Flaubert, Bouvard et P'ecuchet, Euvres Cilt 2, Paris, Gallimard, 1952: 985, Türkçesi: Bilirbilmezler, çev. Tahsin Yücel, İstanbul Can Yayınları, 1990).

Flaubert de Batılı bir düşünürdür, Şarklı Arap'ı "yaban haline geri dönmüş uygar insan" olarak tanımlayan kendisini beğenmiş Chateaubriand da... (E. Said, Şarkiyatçılık, s.183).

Aralık 2005... 20. yüzyılda, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra Batı ülkelerinin Şark'taki etkinlik alanları değişti... Ülkeler, coğrafyalar el değiştirdi sanki. Ama Şarkiyatçı politika daha da insanlık karşıtı yöntemlerle donatıldı sanki. *"Şarkiyatçılığın ondokuzuncu yüzyıldaki işlevi insanlığın yitik bir bölümünü Avrupa'ya yeniden kazandırmakken, yirminci yüzyılda bu bilim hem bir siyaset aracı hem de daha önemlisi Avrupa'nın kendisi için Şark'ı yorumlamasını sağlayan bir şifreleme haline gelmişti"* diyor Said. (Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004, s. 265). Şarkiyatçı düşünürlerden Mısır doğumlu Gibb, İslam ülkelerindeki milliyetçi akımlara İslam'ı zayıflatabileceğini ve Şark'ı Batı'dan farksız kılabilceği gerekçesiyle karşı çıkarken içtenlikli bir İslamcı gibi konuşuyor görünür ve İslamın bütünlüğü bozulmadan, Avrupa uygarlığının bir tamamlayıcısı olarak birlikte yaşamının yollarını aramak gerektiğini söyler. Tüm Şarkiyatçıların en büyük korkusu, Şarklının İslami inançtan, Samilere özgü davranış biçimlerinden sıyrılıp Batılıya benzer bir insan durumuna gelmesidir! *"İslam Şarkiyatçılığındaki düşünsel bunalım, 'geç burjuva hümanizması'nın tinsel bunalımının bir diğer görünümüydü; ancak, biçimi ve biçemi bakımından İslam Şarkiyatçılığında, insanlığın sorunlarının, 'Şark' ya da 'Garp' denen kategorilere ayrılabilceği düşünülüyordu. Böylece Garpli için söz konusu olan durumdan farklı olarak Şarklının özgürleşmek, kendini ortaya*

koymak, geliştirmek gibi meseleleri olmadığına inanıldı. Tersine, İşlam şarkiyatçısı İşlama ilişkin fikirlerini, hem kendinin hem de farazi Müşlümanın, değişim karşısında, Doğu ile Batı'nın birbirini anlaması, kadınlarla erkeklerin arkaik, ilkel, klasik kurumlardan modern çağa doğru evrilmesi, gelişmesi karşısında gösterdiği direnci vurgulayacak biçimde dile getirdi. Hatta bu 'değişime direnme' duygusu öylesine keskin, bu duyguya atfedilen kudret öylesine kapsayıcıydı ki, şarkiyatçıların yazdıklarını okurken, korkulan kıyametin Batı uygarlığının çökmesi değil, Doğu ile Batı'yı birbirinden ayrı tutan engellerin yıkılması olduğunu anlar insan." (E. Said, şarkiyatçılık, s. 275).

İngiliz tarihçi Arnold Toynbee'nin on iki ciltlik Study of History adlı yapıtında önemli saptamaları var. Toynbee, postmodern çağın en önemli olaylarından birini, "Batı dışındaki entelijansiyaların modernliğin sırlarına vâkıf olup bunları Batı'ya karşı kullanma başarıları" olarak tanımlıyor. Bu başarının üç örneği vardır: Bolşevik Rusya, Maocu Çin ve Kemalist Türkiye! (Arnold Toynbee'den aktaran: Perry Anderson, Postmodernizmin Kökleri, İletişim Yayınları, 2002).

Aralık 2005... Edward W. Said'in şarkiyatçılık kitabından bir bölüm: "*Zira, tüm Avrupa ülkelerinin Doğu siyasetlerinin neredeyse tam merkezinde azınlıklar sorunu vardı; Büyük Devletler – her biri kendine özgü biçimde olmak üzere – azınlıkların çıkarlarını korum ve temsil etme konusunda hak iddia ediyorlardı. Yahudiler, Rumlar ile Rus Ortodoksları, Dürziler, Çerkezler, Ermeniler, Kürtler, çeşitli küçük Hıristiyan mezhepleri: Hepsi de, şark siyasetlerini hem yapılandıran hem geliştiren Avrupa Güçleri tarafından inceleniyor, planlanıyor, tanzim ediliyordu.* (Edward W. Said, şarkiyatçılık, s. 203-204).

7 şubat 2006... Gazete ve televizyon haberleri... Danimarka'da yayınlanan, Hz Muhammed'i terörist olarak resimleyen bir karikatürden sonra şark dünyasında tepki için patlamış dinsel öfkenin yer aldığı gazete ve televizyon haberleri! Ölenler var, yakılan elçilikler... Trabzon'da bir papaz öldürölmüş. Varlık dergisinde, iki yıl kadar öncesinde okuduğun bir yazı hep aklında... Amerikalı üniversite araştırmacısı Joan DIDION, Irak savaşından aylar önce, Kasım 2002'de New York Halk Kütüphanesi'nde yaptığı konuşmada şöyle diyor: "1980'lerin başlarında,

Washington'da gerçekleşen Muhafazakâr Siyasal Eylem konferansının 'Sovyet İmparatorluğu'nu Geri Püskürtmek' konulu bir oturumuna katılmışım. O günkü konuşmacılardan biri olan Jack Wheeler adında bir tür maceracı-ideolog, Mücahitler denilen Afgan özgürlük savaşçılarının yanından yeni dönmüş olduğundan bahsedip duruyordu. 'Bir İslâmi dirilişi başlatmak için' Sovyetler Birliği'ne gizlice Kuran nüshalarının sokularak (Sovyetlerin), bin yerinden kesilerek öldürülmesini önerince ayakta alkış aldığımı anımsıyorum" (Joan DIDION, "Sabit Fikirler ya da Tarihin Dönüm Noktası" Başlıklı Yazı, Varlık, Nisan 2003).

Batı dünyası, filoloji ve dilbilimi rahiplerin egemenliğinden kurtardı, dilbilimci, filolog Batılılar'ın önderlik ettiği Şarkiyatçı politikalarla, Şark'ta din adamlarının ebedi iktidarlarını sağlayacak kültürler üretildi.

Batı'nın acımasız bezirgânları, tüketim nesnesi ve edilgen oy deposu durumuna gelmiş kitlelerine kendi kurguladıkları Doğu'yu düşman gösterip iktidarlarını sağlama alıyorlar.

Ne yana baksan yalan, ne yana baksan yanılsama...

Gerçeği sorgulamak için dilini kullanamayacaksa insanlık, ne kalıyor elimizde?

Kaynakça:

Edward W. Said, Şarkiyatçılık, Çeviren Berna Ünler, Metis Yayınları, Dördüncü Basım, Mayıs 2004.

V. N. Voloşinov, Dil İncelemesinde Sosyolojik Yöntemin Temel Sorunları, Ayrıntı Yayınları, Çeviren Mehmet Küçük, Birinci Basım, 2001

F. Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Çeviren Serpil Demirci, Öteki Yayınevi, 1. Baskı 1996

İtalo Calvino, Görünmez Kentler, Çeviren Işıl Saatçioğlu, YKY 3. Baskı, 2004

Gustave Flaubert, Bouvard et Pécuchet, Euvres Cilt 2, Paris, Gallimard, 1952: 985,

Türkçesi: Bilirbilmezler, çev. Tahsin Yücel, İstanbul Can Yayınları, 1990

Jale Parla, Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik, İletişim yayınları, 2. Baskı 2002,

Perry Anderson, Postmodernizmin Kökleri, İletişim Yayınları, 2002.

Joan DIDION, "Sabit Fikirler ya da Tarihin Dönüm Noktası" başlıklı yazı, Varlık, Nisan

2003